

Thaera znaczy buntowniczką. Narracje palestyńskich kobiet o przetrwaniu w więzieniu i życiu pod izraelską okupacją

*Thaera means rebel: Palestinian women's narratives
of survival in prison and life under Israeli occupation*

<https://doi.org/10.14746/h.2025.3.8>

***A Party for Thaera: Palestinian Women Write Life in Prison*, ed. by Haifa Zangana, 2021, Women Unlimited, ss. 102.**

Haifa Zangana jest iracką pisarką, dziennikarką i aktywistką na rzecz kobiet arabskich. Jej przeszłość jest pełna trudnych doświadczeń. W młodości działała w opozycji irackiej i w czasie rządów Saddama Husajana w latach 70. XX wieku spędziła wiele miesięcy w więzieniu jako więzień polityczny. Po ukończeniu studiów farmaceutycznych na Uniwersytecie w Bagdadzie wyjechała do Syrii i Libanu. Wspomagała Organizację Wyzwolenia Palestyny i produkowała leki dla uchodźców palestyńskich. W latach 80. XX wieku wyjechała do Wielkiej Brytanii, gdzie rozpoczęła swoją działalność literacką. Jej pierwsza powieść autobiograficzna pt. *Through the Vast Hall of Memory* opisywała własne doświadczenia z więzienia. Jest również autorką kilku zbiorów opowiadań i książek *Women on a Journey: Between Baghdad and London* oraz *City of Widows: an Iraqi Woman's Account of War and Resistance*.

Książka pt. *A Party for Thaera: Palestinian Women Write Life in Prison* pierwszy raz ukazała się w 2017 r. w języku arabskim. Tłumaczenia na język angielski dokonał Salam Darwazah Mir w 2021 r. Warto zauważyć, że słowo użyte w tytule nie tylko jest imieniem dziewczynki – jednej z bohaterek książki, która urodziła się w więzieniu, ale również jego znaczeniem. W wersji angielskojęzycznej jest wyłącznie imieniem, w arabskim języku oznacza „buntowniczkę” i nadaje dodatkowy sens. W języku angielskim tłumaczenie nie oddaje w pełni idei przekazu.

Teksty w zamieszczone w tej publikacji odsłaniają prawdziwe historie palestyńskich kobiet, które w różnych okresach i miejscach doświadczyły działań polityki izraelskiej wobec arabskiej mniejszości. Wszystkie opowieści powstały w wyniku projektu, jaki Haifa Zangana realizuje od kilku lat. W latach 2015–2016 prowadziła warsztaty literackie z kobietami, które zostały uwięzione. Oddaje im inicjatywę i możliwość wyrazu traumy lub przedstawienia ważnych dla nich emocji, jakie nimi targały w czasie zniewolenia. Jest to niezwykle istotne przedsięwzięcie, ponieważ większość z tych kobiet po raz pierwszy miały głos, który nierzadko w społecznościach patriarchalnych jest marginalizowany lub go nie słyhać ze względu na tabu czy lęk przed osądem.

Książka podzielona jest na trzy główne części. Pierwsza z nich, pt. „Imprisonment – The Land Spoke to Us”, zawiera siedem krótkich historii, skupiających się na opisie życia codziennego w więzieniu, na relacjach z współosadzonymi oraz radzeniu sobie z traumą izolacji i beznadziei. Każda z autorek we właściwy dla siebie sposób powraca do wydarzeń z przeszłości i skupia się na innych elementach, które tworzyły ich życie w ówczesnym świecie. Najczęstsze motywy wspólne dla tych opowieści to dehumanizacja i brutalność strażników w izraelskim więzieniu. Temat ten poruszony został w opowiadaniu „You will not understand” Nadi Khayat, w którym autorka kreśli obraz więzienia jako przestrzeni nie tyle fizycznego zniewolenia, ile pola walki o zachowanie tożsamości i człowieczeństwa. Kobieta, po brutalnych przesłuchaniach w areszcie Al Muskubīya, trafia do Neve Tirtza – więzienia, które staje się sceną codziennego oporu wobec systematycznej próby dehumanizacji. Narracja jest przepełniona ironią i subtelnym humorem, które stają się narzędziami przetrwania. Opowiadanie ukazuje, jak poprzez drobne gesty, np. noszenie kefiji, odmowę wstania przed sędzią, solidarność z innymi więźniarkami, kobiety przekształcają przestrzeń więzienną w miejsce oporu, a sam proces sądowy w akt politycznego sprzeciwu.

Z kolei we wspomnieniach Iman Ghazzawi w tekście pt. „Separation” odnajduje czytelnik motyw rozdzielenia i tęsknoty. Utwór stanowi bardzo intymny i emocjonalny opis matki rozdzielonej na dziesięć lat z dziećmi. Narracja, prowadzona z perspektywy kobiety uwięzionej za działalność polityczną, koncentruje się na bólu rozłąki i tęsknocie, która nie znajduje ukojenia. Autorka opisuje codzienne rytuały, jak rozmowy z fotografiami dzieci, wyobrażone dialogi czy modlitwy pisane w ciemności celi. Ghazzawi ukazuje, jak trauma więzienia nie kończy się na murach, lecz przenika w relacje rodzinne oraz w samotne i ulotne dzieciństwo w palestyńskich realiach.

Różnorodność doświadczeń nie pozwala ujednolicić tej części książki, ponieważ każda z kobiet miała inną sytuację osobistą. Niektóre z nich nie mogły pogodzić się z przymusowym wysiedleniem przez wojska izraelskie, a część odnajdywała spokój w życiu w wspólnocie i opiece nad dziećmi narodzonymi i wychowywanymi w murach więzienia. Mimo tragicznych historii, kobiety zachowały swoje

przekonania, walczyły o zachowanie godności oraz w warunkach dehumanizacji próbowały uratować człowieczeństwo.

Druga część, pt. „Captives”, składa się z czterech tekstów i opisuje życie codzienne, jednak poza murami więzienia. Opowiadania te ukazują, że więzienie to nie tylko budynek, ale również tereny palestyńskie i obowiązujące, rygorystyczne prawa uniemożliwiające swobodne przemieszczanie lub pracę. Rose Shomali Musleh w swoim wspomnieniu pt. „The Siege of Ramallah: Daily Events” opisuje dramatyczną codzienność mieszkańców miasta, którzy nieustannie zmagają się z brakiem podstawowych środków do życia i wszechobecnym strachem przed przemocą. Historia „Crossing” autorstwa Nour Bourhan nawiązuje do konieczności przechodzenia każdego dnia przez izraelskie punkty kontrolne oraz wskazuje na losowość w udzielaniu zgód na przemieszczanie się Palestyńczyków wydawanych przez żołnierzy izraelskich.

Ostatni, najkrótszy rozdział pt. „And Lifes Goes On” zawiera trzy bardzo różniące się pod względem treści opowiadania. Pierwsze z nich, „Autumn”, porusza losy życia oraz śmierci dwóch przyjaciółek więzionych w izraelskim więzieniu. Autorka przywołuje moment, gdy się poznały i tego, w jaki sposób potoczyły się lata już po uwolnieniu. Tekst „The Lid of the Pickle Jar” stanowi wspomnienie o tym, jak kobiety w więzieniu radziły sobie w codziennym życiu, będąc pozbawione podstawowych narzędzi, jak tworzyły dla dzieci prezenty z tego, co znalazły. Kreatywność i wyobraźnia kobiet jest głównym tematem tego krótkiego opowiadania.

Książka zawiera również dwa istotne fragmenty, które rzucają światło na złożone kwestie związane z izraelskimi więzieniami oraz obozem dla uchodźców w pobliżu Ramallah. Pierwszy z nich szczegółowo opisuje historię powstania tych ośrodków, ich przeznaczenie oraz specyfikę osadzonych kobiet. Autorka przedstawia kontekst historyczny i społeczny, który doprowadził do utworzenia tych miejsc, podkreślając ich rolę w systemie więziennym i kontroli społeczności palestyńskiej.

Drugi fragment, równie ważny, zawiera krótkie notki biograficzne palestyńskich więźniarek. Opisuje momenty ich aresztowania, długość wyroków – od roku do kilkunastu lat oraz stosowanie deportacji przez władze izraelskie jako formy kary. Notki zawierają również informacje o wykształceniu, pracy zawodowej i najbliższej rodzinie kobiet.

Książka ma wartość jako świadectwo historyczne, ponieważ stanowi nie tylko eksperyment polegający na próbie udokumentowania prawdziwych doświadczeń, ale także opowiada o traumatycznych, nieznanych dotąd wydarzeniach. Ma również wymiar psychologiczny, gdyż uwalnia skrywane lęki i tęsknoty, a współdzielenie się tym może mieć wymiar terapeutyczny dla każdego, kto doświadczył okupacji i więzienia za poglądy lub pochodzenie.

Zaletą tych tekstów jest autentyczność i oryginalność. Różnorodność perspektyw opisujących życie w zamknięciu i życiu już na wolności uświadamia czytelnikowi złożoność rzeczywistości większości Palestyńczyków. Codzienność ograniczona

rygorystycznymi prawami, oczekiwaniami społecznymi oraz wszechobecną przemocą, skłania do refleksji nad przyszłością oraz szansami tych kobiet i ich dzieci. Wszystkie te autobiograficzne teksty wskazują jednak na siłę i determinację, które pozwalały im przeżyć nierzadko kilkunastoletnie wyroki, a solidarność osadzonych oraz wzajemne wsparcie sprawiły, że można poczuć palestyńską niezłomność oraz ich dumę. Największą zaletą tych opowiadań jest to, iż stanowią one unikalne świadectwo doświadczeń różnych kobiet w różnych miejscach i czasie. Łączy je jednak wspólny okrutny mianownik – izraelskie więzienie i samotność.

Teksty są napisane prostym, lecz przejrzystym językiem. Pojawia się wiele poetyckich porównań oraz symbolicznych opisów, które oddają doświadczenia tych kobiet. Przykładem jest historia spisana przez May al Ghosain pt. „Rain Dance”. Ukazuje ona kobietę, która na dziedzińcu, ku zdumieniu wszystkich, tańczy w deszczu. Używając metafory kwitnienia jako obrazu duchowego przebudzenia, autorka wspomina, co czuła w tamtej chwili: „róże zaczęły kwitnąć we mnie, gdy deszcz spadał obficie. Rozpościeram ramiona jak ptak szybujący po niebie.” W tym jednym zdaniu zawiera się cała siła tekstu – ciało, które przez lata było obiektem kontroli, przemocy i izolacji, staje się źródłem życia i nadziei.

Niektóre wspomnienia z więzień lub życia pod izraelską okupacją zostały napisane w sposób niejednoznaczny, symboliczny, nieco abstrakcyjny, lecz znając kontekst kulturowy i religijny regionu Bliskiego Wschodu, łatwiej je odczytać. Wynika to głównie z autocenzury, która została społecznie i politycznie wymuszona. Książka dostarcza wiele cennych informacji o życiu w więzieniu dla kobiet palestyńskich, o ich marzeniach, ulotnych chwilach szczęścia i codziennych zmaganiach. Pewną wadą tych opowiadań jest brak informacji, które pozwoliłyby czytelnikowi zrozumieć, dlaczego kobiety trafiły do więzienia, jakie towarzyszyły temu wydarzenia historyczne lub społeczne. W kilku tekstach powielają się podobne tematy, np. dotyczące dzieci czy tęsknoty. Ze względu na dobór uczestniczek tego literackiego projektu została ukazana wyłącznie perspektywa palestyńska, ale znając wcześniejszą twórczość Haify Zangany, takie właśnie było założenie. Jednak by w pełni docenić tę książkę, potrzebna jest wiedza na temat konfliktu izraelsko-palestyńskiego.

Agnieszka Graczyk

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Etnolingwistyki
e-mail: aga.graczyk@amu.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0003-3647-6732>